

Asia: OM 1/61/2016

Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

A-klinikkasäätiö kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa työryhmän ehdotuksista.

Työryhmä esittää ehdollisen vankeuden oheisseuraamusjärjestelmää kehitettäväksi siten, että myös 21 vuotta täyttäneenä rikoksen tehneelle voitaisiin tuomita ehdollisen vankeuden oheisseuraamukseksi valvonta. Näin voitaisiin tuomita, mikäli se olisi tekijän aikaisempi rikollisuus, hänen henkilökohtaiset olonsa ja rikokseen johtaneet seikat huomioon ottaen tarpeen uusien rikosten ehkäisemiseksi. Kaikkien näiden ehtojen tulisi täyttyä, jotta ehdollisen tuomion saaneen henkilön rangaistusta olisi oikeutettua ankaroittaa valvonnalla, mahdollisen sakon ja yhdyskuntapalvelurangaistuksen lisäksi.

Valvonnan sisältö seuraisi pääpiirteittäin nuorten ehdollisen vankeuden valvontaa. Valvonnan ydin koostuisi valvontatapaamisista, joiden lisäksi seuraamukseen voisi sisältyä enintään 30 tuntia avokuntoutusta. Kuntoutus edellyttäisi tuomitun suostumusta. Ehdotettavan valvonnan kesto olisi koeajasta riippumatta yksi vuosi kolme kuukautta, ja valvontatapaamisten sekä seuraamukseen kuuluvien oheistehtävien tuntimäärät olisivat samat kuin nuorten henkilöiden valvonnassa. Oheisseuraamuksiksi voitaisiin tuomita samalla kertaa sekä sakko että valvonta.

Ehdollisen oheisseuraamuksena tuomittavan yhdyskuntapalvelun enimmäistuntimäärää nostettaisiin samalla 90 tunnista 120 tuntiin.

Kuten työryhmä on arvioinut, ehdollinen vankeus toimii nykyisellään kohtuullisen hyvin pelotteena ja varoituksena. Tavoitteena olisi kuitenkin myös vähentää porrastusta ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen välistä. Muistion tietojen pohjalta on vaikea päätellä, vähentäisikö se myös ehdottomien vankeusrangaistusten määrää vai lisääkö vain tehostettuja ehdollisia.

Riskinä on, että seuraamukset kiristyvät sosiaalisesti valikoivasti: päihteiden ongelmakäyttö ennustaa parhaiten kohderyhmän tulevaakin rikollista käyttäytymistä, joten suunniteltu oheisseuraamuksin tehostettu ehdollinen vankeus kohdentuu käytännössä lähinnä ja vain päihdeongelmaisiiin lainrikkojiin. Tällöin tulisi miettiä, onko se linjassa sen rikosoikeusperiaatteen kanssa, ettei seuraamuksen perusteena voi olla henkilön terveydentilaan liittyvä seikka (s. 49), samoin sitä, onko ehdotus enää esitetyn suhteellisuusperiaatteen mukainen.

Ainakin valikoivaa porrastusta syntyy, mutta seuraamuksen rajoja suhteessa lievempiin ja ankarampiin rangaistuksiin on hiukan vaikea ennakoita hahmottaa. On myös vaikea arvioida, olisiko valvonta aikuisilla lainrikkojilla vaikuttavaa, kun ehdot täyttyvät lähinnä sellaisten henkilöiden kohdalla, joiden epäsosiaalinen elämäntapa on jo muodostunut tai vakiintunut sosiaalisten keskustelujen avulla vaikeammin muokkautuvaksi kuin nuorilla.

Prosessien yhteen sovittaminen seuraamuksen täytäntöönpanon ja sosiaali- ja terveydenhuollon tai käytännössä päihdehuollon kesken on tunnetusti vaativaa ja edellyttää ainakin sitä, että päihdekuntoutuksen tarve on yksiselitteisesti todettu ja että tuomittu on kuntoutukseen halukas. On myös huomattava, että päihdehuoltolain mukaiset kuntoutusmahdollisuudet vaihtelevat eri puolilla maata hyvinkin paljon.

Kun hoito ei olisi tahdosta riippumatonta, tuomitulla olisi sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön näkökulmasta sen suhteen itsemääräämisoikeus, eli myös oikeus muuttaa mielensä kuntoutuksen tarpeesta tai toimivuudesta. Seuraamusjärjestelmän näkökulmasta tämä voitaisiin kuitenkin katsoa ehtojen rikkomiseksi, kun kuntoutus ei perustu maksajan päätökseen, vaan tuomioon tai Rikosseuraamusviraston päätökseen.

Jatkotyössä tulisi arvioida esitettyä täsmällisemmin myös ehdollisen vankeuden oheisseuraamusten muut ehdot. Muistiossa on viittaus päihdeittämysvaatimukseen eräiden yhdyskuntaseuraamusten yhteydessä (s.37), mutta voiko vaatimusta ulottaa ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena tuomittavaan valvontaan, jos sitä ei ole sovellettu nykyiseen täysi-ikäisten ehdolliseen vankeuteen nykyisellään? Ehtojen törkeän rikkomisen seurauksena voisi olla mm. valvonta-ajan pidentäminen, mutta onko tämä toimiva sanktiokeino, kun tavoitteena on kuitenkin luottamuksellinen sosiaalstava keskustelusuhde? Jää myös hiukan epäselväksi, miten pitkäksi valvontaa voi ylipäättään venyttää, jos sen ehtoja rikotaan.

Voisi kysyä, että jos neljässä tapauksessa viidestä ehdollinen vankeus on toiminut riittävänä varoituksena, olisiko seuraamusjärjestelmässä jo käytännössä olemassa selkeä porrastus? Riskinä on, että seuraamusjärjestelmä kiristyy käytännössä vaikeasti ennakoitavalla tavalla huono-osaisimman viidenneksen suhteen. Kun tämän viimeisen viidenneksen päihdeongelmaiseen ydinryhmään (arviolta 500 tuomittua) oheisseuraamuksiin olisi varattava vuosittain arviolta 3,2 miljoonaa lisäeuroa (6 400 euroa/tuomio), ja kun näiden toimenpiteiden yhteensovittaminen olisi epävarmaa ja kokonaisvaikuttavuus erittäin vaikeasti ennakoitavissa, olisiko jo olemassa vakuuttavampia, kustannustehokkaampia ja toimivampia tapoja kehittää seuraamusjärjestelmää?

Niitä voisi etsiä keinoista, joiden on ajateltu vahvistavan yhdyskuntapalvelun toimivuutta ja hyväksyttävyyttä. Nykyisellään valvontarangaistusta käytetään yllättävän vähän suhteessa ennakoituun tarpeeseen, vaikka se käytännössä kohdentuisi juuri tähän asiakasryhmään ja vähentäisi samalla myös ehdottomia vankeusrangaistuksia. Vuosituhannen alussa suunniteltu sopimushoitoseuraamus olisi myös huomattavasti vakuuttavampi, ennakoitavampi ja päihde- ja rikoskierteeseen ajautuneiden tuomittujen kannalta todennäköisesti hyödyllisempi kuin ehdollisen vankeuden oheisseuraamusten kasvattaminen.

Olavi Kaukonen

toimitusjohtaja, VTT

A-klinikkasäätiö

Kaukonen Olavi
A-klinikkasäätiö